

Historische Kring Nederhorst den Berg

Bestuur	Voorzitter	J.E. Jansen, Dammerweg 15E 1394 GJ NdB, tel. 0294-254152
	Vice-voorzitter	H.J. Veldhuisen, J. van Ruysdaelstraat 1 1394 GH NdB, tel. 0294-253231
	Secretaris	A.M.E. Baar, Torenweg 9 1394 EA NdB, tel. 0294-251804
	Penningmeester	C. Schoordijk- Snoek, Vincent van Goghstraat 6 1394 EC NdB, tel. 0294-253119
	Ledenadministratie	M. Overmars, Turfstekerslaan 4 1394 KZ NdB, tel. 0294-254643
	Leden	J.F.A. Baar, Kerkstraat 6 1394 CX NdB, tel. 0294-254309 B.J.M. Hageman, Veenderij 32 1394LB NdB, tel. 0294-253404

Redactie	G.J.M. Baar, Zoddeland 26 1394 KR NdB, tel. 0294-254368 T. Griffioen, Kuijerp pad 6 1394 DA NdB, tel. 0294-254106 J.F.A. Baar, Kerkstraat 6 1394 CX NdB, tel. 0294-254309
-----------------	--

Computerassistentie	Theo van der Zee, Voorstraat 25 1394 CT NdB, tel. 0294-254515
----------------------------	--

Ontwerp omslag	Piet Griffioen
-----------------------	----------------

Lidmaatschap	€ 15,- per jaar, incl. Werinon en € 17,50 per jaar, per post verzonden bankreknr. 32.82.24.138 RABOBANK Nederhorst den Berg
---------------------	---

Informatie en Documentatie	Donderdagavond van 19.30 tot 21.30 uur Sociaal Cultureel Centrum "SPOT", Blijklaan 1, Nederhorst den Berg
-----------------------------------	---

E – mail: HKNdB Redactie Internetadres	hkndb@hetnet.nl werinon@historischekring.nl www.historischekring.nl
---	---

ISSN 1389-319X

Niets uit deze uitgave mag, op welke manier dan ook, veeleuvoudigd en/of openbaar gemaakt worden zonder schriftelijke toestemming van het bestuur.

juni 2011, nummer 78

jaargang 21

opgericht januari 1988

Inhoud

Mededelingen en Berichten		2
Van de kaart: Hinderdam ca 1930	Ruud Verkaik	6
Uit het fotoarchief: Boerderij 'Zeldenrust'		9
Boek-en-Berg: Op zoek naar het wezen van Noord-Holland	Jan Baar	10
De Berg is een stuifduin	Anton T.E. Cruysheer Sander Koopman	12
De familie de Boer en de Horstermeer	Tryntsje de Boer	17
De 'Pont van Nagel'	Gerard Baar	19
Waarom Nederhorst den Berg zijn paardentram niet kreeg	K. D. Joustra	27
Ook toevallig (dankzij Napoleon)	Gerard Baar	31

Foto omslag

Hinderdam ca. 1930.

MEDEDELINGEN EN BERICHTEN

PROGRAMMA 2011

- **Woensdag 8 juni**

Excursie naar kasteel Nijenrode in Breukelen.

Aanvang 19.00 uur. Op inschrijving.

- **Vrijdag 11 november**

Lezing over het Industrieel Erfgoed van de VOC door ons lid Ton Kuijs.

De lezingen vinden plaats in de Bergplaats aan de Kerkstraat.

Meer informatie is te lezen in 'De Brug', de regionale bladen en op www.historischekring@hetnet.nl

SCHENKINGEN

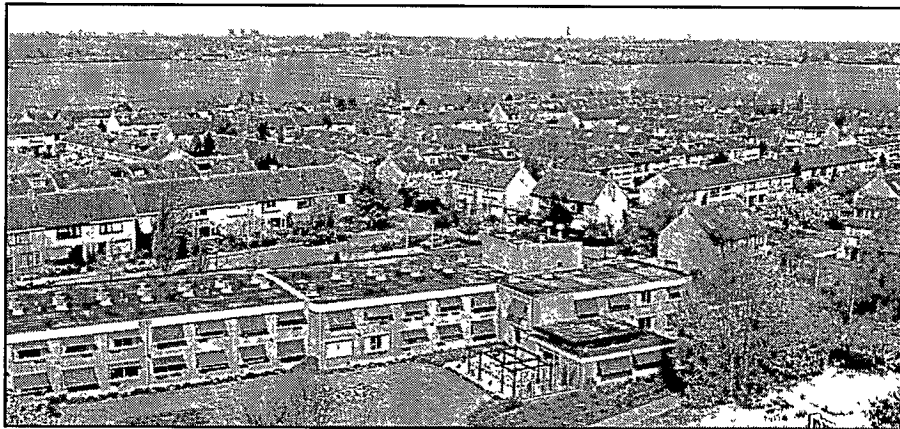
N.Kempen - 15 nummers Werinon, incl. Canon.

7 Foto's Bert Nagel.

8 Foto's Bram Schriek.

4 Foto's Jan van der Meer.

Apparaat om handmatig contrast in tafeltexiel te versterken -
Arie Jan Snel.

Gezicht op de Horn- en Kuijerpolder met op de voorgrond het Bejaardenhuis/Zorgcentrum De Kuijer. (Herkomst Jaap Schipper).

*Koninginnedag ca 1970.
De voorzitter van de Oranjevereniging, Teunis Bouwer, spreekt de samengestroomde menigte toe voor het gemeentehuis aan de Voorstraat.
Burgemeester Baron van Harinxma thoe Slooten (midden) luistert aandachtig toe. Links achter de burgervader staat Ds. de Weerd. Na de toespraak kunnen de feestelijkheden echt beginnen.
(Herkomst: Mevr. Reijmerink).*

Portret van wethouder Gerla - P. Waldhofer-Gerla.

Oorkonde 25 jarig lidmaatschap van de brandweer - D. Klinge-Scherpenhuijsen.

Koperen plaquette van de sleep achter een reclamevliegtuigje - Joh. Snel.

Videoband Crescendo (Teleac) - F. Westdorp.

Foto ansichtkaart Café Neutraal, Overmeer - Sven.

Vechtkrant, mei 1980 - N.N.

KOPIJ

Kopij voor het volgend nummer van Werinon: vóór 15 januari 2012.

R.-K. PAROCHIE 200 JAAR

In september herdenkt de r.-k. parochie H. Maria Hemelvaart de stichting van de parochie in 1811. Aan dit historische feit schenken wij aandacht door het samenstellen van een speciale editie van Werinon, mede mogelijk gemaakt door het Prins Bernhard Cultuurfonds, die begin september zal verschijnen. Deze uitgave houdt wel in, dat de Werinon van juni de laatste reguliere Werinon van 2011 is. Het decembernummer komt te vervallen.

LITERATUUR

Dorp in NL. Nederhorst den Berg, Manon Wigby.

In: Margriet 2011, nr. 3.

Zwerven door Muiderberg. In: Groene Hart Leven 2011, nr 4.

Hekken in het landschap. In: GM Kwadraat 2011, nr 41.

Kroniek van Abcoude en Baambrugge, vanaf 1085 tot 2010, Wim Timmer.

Ontwierp Daniël Stalpaert Trompenburg te 's-Graveland? S. de Haas-Staalman. In: Niftarlake Jaarboekje 2010.

Bewegende grenzen. De gemeentegrenzen van Loenen, Loenersloot, Nigtevecht en Vreeland 1798-2011, Kees de Kruijter. In: TVE 2011, nr. 1.

Luisterrijk groen. Stadsparken en landgoederen in het Groene Hart, Jan van Es / Bernt Feis.

Op het ijs! IJsvermaak is voor iedereen en van alle tijden, Marius van Melle. In: Ons Amsterdam 2010, nr. 11/12.

Jonkheren contra Naarden. De heisa rond de schuldrest van de familie Van Reede inzake het Naardermeer, Henk Schaftenaar.

In: De Omroeper. Historisch Tijdschrift voor Naarden, jrg 23, nr 4:

In de eerste helft van de 17^e eeuw heeft jonkheer Godard van Reede van Nederhorst veel geld en energie gestoken in de herstructurering van het moerassige klei-op-veengebied tussen het Gooi en Nederhorst den Berg. Hij was een van de initiatiefnemers van de eerste drooglegging van het Naardermeer en van de ontginning van 's-Graveland. Ook is zijn naam verbonden aan de Reevaart. Minder bekend is zijn plan voor de aanleg van een vaart van Naarden naar Nederhorst den Berg.

EXPOSITIES

De Stad 3 D. Historie, Street Art en Toekomstvisie. Museum Hilversum.

Uit de gemeentelijke schatkamers. Kunstcollecties van de Stichtse Vecht. Museum Maarssen.

Glans en glorie. Kunst van de Russisch-orthodoxe kerk. Hermitage, Amsterdam.

Polderen. Verleden en toekomst van het Zuiderzeeproject. Nieuwland Erfgoedcentrum, Lelystad.

Bijbelverhalen komen tot leven. Catharijne Convent, Utrecht.

Archeologische vondsten in Loosdrecht. HKL, Drieluik.

LEZING OVER DE DRENTSE LANDBOUWKOLONIËN

Na de korte jaarvergadering van 11 maart 2011 hield de heer Wil Schackmann een lezing, gebaseerd op zijn boek 'De proefkolonie'. Hierin beschrijft hij de geschiedenis van de door Johannes van den Bosch in 1818 opgerichte 'Maatschappij van Weldadigheid'. Deze landelijke organisatie stelde zich ten doel de armen te verheffen door ze een huis, werk en onderwijs te geven. Het aantal leden steeg zo snel dat de maatschappij al in augustus van dat jaar van de contributie een landgoed in Noordwest-Drente bij Vledder kon aankopen om de plannen waar te maken. Ze startte gelijk de bouw van 52 huisjes waarbij per huis 2 à 3 hectare landbouwgrond beschikbaar was. Een selectieprocedure in de deelnemende steden en dorpen bepaalde wie er voor het experiment in aanmerking kwamen.

Een uitgebreid verslag van Claudette Baar kunt u lezen in de Brug van woensdag 23 maart of op de website van de HKNdB.

LEZING OVER DE GESCHIEDENIS VAN DE NEDERLANDSE KINDER- EN JEUGDLITERATUUR

De heer Frits Booy, gepensioneerd leraar Nederlands uit Baarn, hield op 8 april j.l. een zeer geanimeerde lezing over het ontstaan en de ontwikkeling van de kinderliteratuur op een manier die zijn toehoorders in gedachten terugbracht naar hun jeugd. Booy betoogde dat er rond 1800 aandacht ontstond voor het kind als individu, voorheen beschouwden de opvoeders ze vooral als kleine volwassenen. Wie kent er niet het bekende gedicht 'Jantje zag eens pruimen hangen' van Hiëronymus van Alphen, dat het startschot zou zijn voor een hele reeks van opvoedkundige kinderliteratuur tot ver in de twintigste eeuw. Hij liet uit dat boekje een prent zien waarop Jantje net zo gekleed is als zijn achter de heg verscholen vader. Vader hoort de monoloog van Jantje aan en beloont hem aan het einde van het gedicht met een pruim voor het niet stelen van de vrucht. Dat zag er heel anders uit dan de tekening uit een ander boekje die liet zien wat er kon gebeuren wanneer je met vuur speelde. Je moest er als kind wel van gruwen om aan de hand van een illustratie, de gevolgen van het spelen met lucifers te zien: een vader zit onbewogen aan tafel terwijl de moeder, na stoffer en blik uit de kast gehaald te hebben, zonder een traan te laten, de verbrande resten van het stoute kind opveegt. Veel van het soms kunstige drukwerk was moralistisch getint en kon vanwege de prijs door weinigen aangeschaft worden. Allengs leerden steeds meer kinderen lezen en er ontstond een markt voor echte kinderboeken. Begin 1900 bracht een Friese uitgeverij als eerste een jeugdboek binnen bereik van een grotere groep, voor 10 cent lag

er een bewerking voor de jeugd van Don Quichotte, de man van La Mancha, in de winkels. De schoolbibliotheken raakten gevulder, maar oefenden af en toe censuur uit. Dik Trom was geen probleem, maar de tweede druk van Pietje Bell bijvoorbeeld kwam er niet in. Vader Bell lachte in die uitgave namelijk om het katekwaad dat Pietje uithaalde en dat was toen uit den boze. Annie M.G. Schmidt zorgde eind jaren vijftig in dit opzicht voor een doorbraak. In haar verhalen en gedichtjes mochten haar 'kinderen' in alles kind zijn. De streken die zij ze liet uithalen en het plezier dat ze daaraan beleefden, accepteerden de opvoeders zonder restricties. Het succes van bijvoorbeeld Jip en Janneke of Floddertje spreekt boekdelen. Dat en nog veel meer was de drive van de heer Booy, die het voor elkaar kreeg het publiek dusdanig te boeien dat het niet in de gaten had dat het al half elf was toen hij zijn betoog staakte. Hij had ongetwijfeld nog uren door kunnen gaan. Zijn publiek, klein in getal, hing aan zijn lippen.

VAN DE KAART (foto op de omslag)

Ruud Verkaik

Hinderdam ca 1930

Hinderdam, een buurtschap die zijn naam dankt aan een dam in de Vecht, die het zoute water van de Zuiderzee op de grens van Holland en Utrecht moest tegenhouden. De dam hinderde de scheepvaart ernstig.

De foto is omstreeks 1930 genomen, richting Ballastbrug/Spiegelweg. De weg door Hinderdam was toen nog de enige doorgaande weg naar Weesp. Weg is eigenlijk niet de juiste benaming, het was niet meer dan een zandpad, later verhard met grint, net als vroeger de Slotlaan, de Sniplaan en de Horstermeer. Na de winter werden de ontstane kuilen en oneffenheden weer weggewerkt door de firma Van der Meer van de Eilandseweg. De sporen in het zand laten duidelijk zien dat het nog een onverhard pad is. Het is niet moeilijk om zich een voorstelling te maken hoe het er in de herfst uitgezien moet hebben. Deze situatie heeft geduurd tot 1949. Toen werd de nieuw aangelegde Spiegelweg in gebruik genomen.

Voor de voetgangers die naar Weesp wilden, was er lange tijd een voet- en wagenveer tegenover huis nr. 15, men kwam dan bij boerderij 'Hinderrust' en kon vervolgens via de Klompweg richting Weesp. Halverwege de Hinderdam was er later de overhaal bij Bon (nu Hinderdam 6). Aan de overkant kon je bij boerderij 'Overdam' het voetpad door de Aetsveldsepolder volgen naar Weesp. Het pad is nog steeds te belopen en onderdeel van wandelroutes.

De foto toont ons een oude buurtschap op een zonnige dag. Het lijkt wel of links op de haag de was te drogen of beddengoed te luchten hangt. Hein Hagen, een van de bewoners van het Vissershuis Hinderdam B5 (nu Hinderdam 14) dat verscholen achter de hoge bomen staat, maakt, gestoken in het goeie pak met strik, een wandeling; misschien is hij wel op weg naar de kerk. De vrouw rechts met een pan – wat er in zit zullen we nooit te weten komen, misschien is hij wel gevuld met water, want het duurde nog tot 1934 voordat de huizen op de Hinderdam aangesloten werden op de waterleiding – is opoe Bos.

Het middelste pand met de rieten kap is in 1929 afgebroken, tot die tijd woonden daar de gebroeders Bos. Zij betrokken daarna het hoge pand rechts vooraan, waar opoe Bos woonde met haar man Piet. Later betrok hun zoon Piet met zijn vrouw Stien de woning. Eind jaren tachtig verkocht Piet het geheel aan Arie Lodeweegs en zijn zoon Jimmy. Zij knapten het pand geheel op en bepleisterden de buitenkant. Arie heeft er weinig plezier van gehad, vlak voordat zij er zouden gaan wonen, overleed zijn vrouw Beppie Bos en twee jaar later Arie zelf.

Het derde pand rechts was de grutterswinkel van Ko Snel, totdat het gezin Snel in 1933 verhuisde naar de Brugstraat (nu Drogisterij 'Elysa'). Het achterste deel van dit huis wordt nu nog bewoond door mevrouw L. Bos.

Het huis links, ook met rieten kap, werd bewoond door het gezin van Yke de Jong. Het verkeerde in zo'n slechte staat dat het vlak na deze opname gesloopt is. Er voor in de plaats kwam het huis dat er nu nog staat, iets verder van de weg af. Op 18 augustus 1933 tekent Yke de Jong een overeenkomst met timmerman/aannemer A. Lodeweegs voor de bouw van een woning met schuurtje, te bouwen volgens bestek en tekening voor de som van f2150,-- te betalen in vier termijnen. Aannemer Lodeweegs woonde aan de Voorstraat nummer 25. Hij had een werkplaats achter zijn huis, daar waar later zijn zoon Arie een stucadoorsbedrijf uitoefende.

Voordat de bouwactiviteiten aan de Hinderdam konden beginnen moest er ook een vergunning aangevraagd worden bij het Departement van Defensie. Dit had te maken met de aanwezigheid van het fort Hinderdam

als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Het fort is nu in beheer bij Natuurmonumenten. Op 12 mei 1933 wordt de vergunning verleend om op het perceel kadastraal Sectie B nr. 654 een bestaande woning te vervangen door een nieuwe stenen woning met schuur. In november van dat jaar wordt het geheel opgeleverd.

Hinderdam 15 en 17. De witte stal is in 1965 afgebroken. In hetzelfde jaar werd het woonhuis geheel vernieuwd en kwam er een stal aan de linkerzijde.

De afgelopen tachtig jaar is er veel veranderd aan de Hinderdam. De stoffige weg is nu voorzien van asfalt, melkauto's rijden er niet meer en er staan alleen nog mooi gerestaureerde woonboerderijen en het prachtige pand Hinderdam 15. Op het terrein van de voormalige jachthaven Bos staan drie stijlvolle landhuizen.

Voor wie meer wil lezen over de Hinderdam en zijn bewoners:
Els van Damme – Het oude vissershuis / Oude woningen. Werinon 6 en 13.
Nelly van Dijk-Hagen – Hinderdam. Werinon 62 en 63.

UIT HET FOTO-ARCHIEF

Boerderij 'Zeldenrust' (1980).

Piet Schoordijk en zijn zusters Coba en Dora poseren hier bij hun boerderij 'Zeldenrust' op het Grote Eiland, Eilandseweg 9. De foto is afkomstig uit de Collectie Neysen.

In 1992 werd het woonhuis afgebroken en weer opgebouwd in dezelfde stijl. Later werden stallen en bijgebouwen geamoveerd of rigoureus veranderd. Links van de oude boerderij verrees een nieuw 'Vechthuis', Wijlant geheten. Iets verderop ligt de driehoek van Petersburg. 'Zeldenrust' is nu een woonboerderij.

Eilandseweg 9 anno 2011.

BOEK-EN-BERG

Op zoek naar het wezen van Noord-Holland (2006).

Van De Cocksdorp tot Crailoo, van Wieringen tot Vogelenzang, van Opperdoes tot Amsterdam.

Foto's Chris en Jurriaan Hoefsmit, tekst Wim Vogel.

Jan Baar

Dit fotoboek bevat foto's van alle steden, dorpen en buurtschappen in Noord-Holland. Ze laten niet de geijkte beelden zien van stads- en dorpsgezichten, maar wel die van het dagelijks leven of van opvallende bijzonderheden. Een jaar lang trokken fotografen en schrijvers kriskras door de provincie op zoek naar het unieke, het bijzondere of juist het alledaagse in elke plaats. Zo ontstond een momentopname, een document van het jaar 2006.

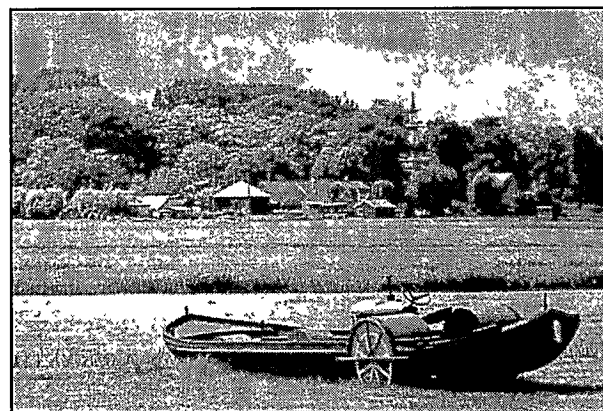
Nederhorst den Berg:

'Ooit stond er water tussen de Voorstraat en de Overmeeseweg. Het water is parkeerplek en gazon geworden. Achter de Overmeeseweg schittert het Spiegelmeer. Voor 'Kwalitaria, De lekkerste eetwinkel van Nederland', hebben Louis en Remco op hun squad een ijsje weggelikt. Op de houten muzikent is met viltstift geschreven: 'Bill en Tom zijn fucking lekker'. Bij de tent begint de Bommelsteinroute, zo genoemd omdat de studio's van Marten Toonder ooit gevestigd waren in kasteel Nederhorst dat nogal lijkt op Bommelstein.'

Voor Nederhorst den Berg koos de fotograaf een foto van de 'Kwalitaria' aan de Overmeeseweg. Ook werd hij getroffen door een apart iets aan de Hinderdam.

De pretentie dat alle buurtschappen aan de orde komen wordt niet helemaal waargemaakt, Overmeer en Horstermeer ontbreken in ieder geval, terwijl de andere dorpen en buurtschappen in de gemeente Wijdmeren wel een plaatsje krijgen.

De gemeente Wijdmeren krijgt ook een pagina toebedeeld. Bij een foto van de 's-Gravelandsevaart staat de begeleidende tekst: *'Een prachtig stukje Nederland met veel plassen, moerassen, bossen, vaarten en weiden. Meer dan een derde van de gemeente bestaat uit water.'*

Hinderdam:

'Een weg, een buurtschap langs de Vecht, iets ten noorden van Nederhorst den Berg. Langs de Vecht mooie achttiende-eeuwse huizen, vandaar dat torentje. Zou de boot door die ingebouwde tractor echt kunnen rijden? Het lijkt er wel op.'

Welzeker kan 'de raddraaier' rijden. En varen. Het is een heus amfibievaartuig, het resultaat van een hobbyproject van de familie Galesloot van de Dammerweg, Weesp. Er kunnen zo'n tien man in het vaarvoertuig. Bij speciale gelegenheden kan het zo weer uit de opslagloods gereden worden. Onder andere bij Sail, de intocht van Sinterklaas in Ankeveen en bij de manifestatie 'De historie herleeft, in de Vechtstreek' was het bijzondere object te bewonderen.

De foto is genomen bij de Ballastbrug op de hoek van de Hinderdam en de Spiegelweg. Op de achtergrond is het torentje van Zwaanwijck aan de Klompweg onder Nigtevecht te zien. Het buiten is niet achttiende-eeuws, want het werd in 1895 gebouwd in opdracht van mevrouw De Pré-Theunissen.

DE BERG IS EEN STUIFDUIN

Anton T.E. Cruysheer en Sander Koopman

Krol gaf in zijn geschiedenisboek over Nederhorst den Berg al enkele interpretaties en beschreef een aantal verhalen die de ronde deden over het ontstaan van 'den Berg'. De aardigste is wel als volgt: *'De legende luidt, dat de nonnen van het oudtijds te Huizen bestaande klooster (...), gezondigd hebbende, werden veroordeeld om in hun schoot zand van het Gooi naar deze plaats te dragen, die dan als vluchtheuvel dienen moest en om er een kapel op te kunnen doen bouwen. Door deze stichting zou dan de zonde der nonnen vergeven kunnen worden.'* (Krol 1949, 107).

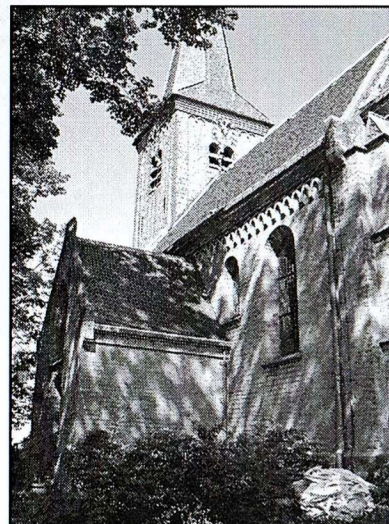
Gravure
Willibrordkerk
1631.

Het Dorp Den BERG anders genaemt HORSTERBERG aan de Vecht, volgens zyne gisfale vān het Jaer 1631. niet ver van het huys Nederhorst, stānde deſſe Kerk op een rudelyk heug Bergh: het eenigste van het omſtrecks gewest.

Maar er bestaan meer verklaringen, zoals een aangelegde 'volksweer' – een soort motte of terp waarop een versterking stond (Krol 1949, 107), een rivierduin (Buitelaar 1993, 115), ontstaan door eb en vloed (Baar 2008, 93) of zelfs ontstaan door 'zeer sterke Wel-Aders' (Baar 2008, 94).

De bekendste verklaring is dat de heuvel ofwel een uitloper is van de Gooise stuwwallen, ontstaan in de voorlaatste ijstijd, ofwel bestaat uit een combinatie van gestuwd zand en aangewaaid zand – uit de laatste ijstijd. Deze laatste verklaring wordt eigenlijk in alle bronnen aangehangen en overgenomen, onder meer recent nog door De Bont (583, 2008), Baar (95, 2008), Van Damme (4, 2009) en ook door Cruysheer (14, 2008). Voor een mooi overzicht van oude verhalen en verklaringen in relatie tot Den Berg,

verwijzen wij graag naar de publicatie van Baar (2008), waar woorden als; gelyk de Babiloniers, Lyfsberging, Geheymschrijver en onderaardse gang als vanzelfsprekend tot (her)lezen uitnodigen.

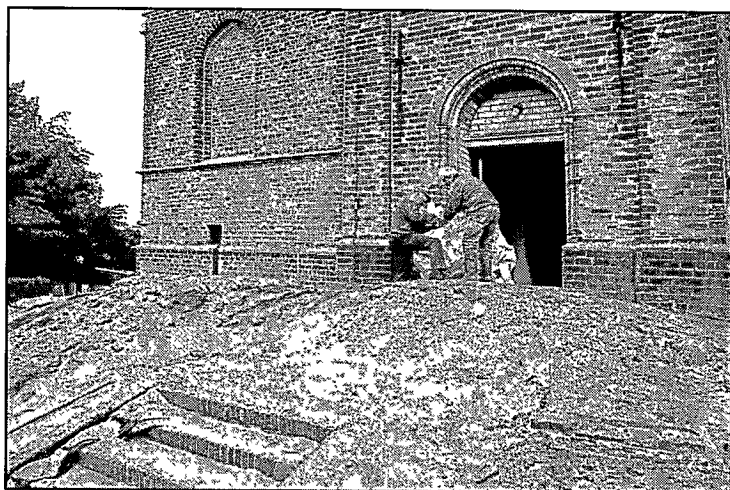
De Willibrordkerk anno 2007. (Foto: A.T.E. Cruysheer).

'De Berg' van Nederhorst den Berg intrigeert al jaren - of beter: eeuwen(!) - en onlangs kwam er weer een discussie op gang over de vraag of de zandheuvel nu is ontstaan door opstuwning van het landijs in de voorlaatste ijstijd (net zoals bij Muiderberg), of door opgewaaid zand uit het Weichselien of door een combinatie van beide? Het Weichselien, ook wel Weichsel Glaciaal genoemd, duurde volgens Wikipedia van 116.000

tot 11.500 jaar geleden en staat bekend als de laatste ijstijd. Hierbij werd Nederland niet door ijs bedekt maar heerste er grotendeels een toendraklimaat, een soort poolwoestijn, waarin dieren en mensen zich niet konden handhaven en waar wind en zand vrij spel hadden. In deze periode waren er overigens ook 'interstadialen', relatief korte warme perioden waarbij het landschap wel leefbaar was. Tijdens de koude perioden van het Weichselien zijn in de regio Gooi en Vechtstreek op meerdere plekken duinencomplexen gevormd, het betreft dan vooral lengteduinen. Deze zijn bijvoorbeeld bekend van de Bussumerheide (de Lange Heul), maar ook verborgen onder het veen bij Eemnes en Kortenhoef komen deze duinen voor.

In het artikel van Cruysheer (2008, 24, noot 2) wordt verwezen naar een maar liefst 32 meter diepe boring uit 1917 (volgens gegevens uit het TNO-Dinoloket), die alleen zand aanboorde. Maar dit gegeven zegt ons eerlijk gezegd niet zo veel, aangezien dit niets vertelt over het type zand en de oorsprong ervan. In een gesprek hierover in januari 2011 tussen Cruysheer en Koopman werden de verschillende beschikbare bronnen naast elkaar gelegd, waarna een sluitende uitspraak kon worden gedaan.

*Uitgereden
(stuif)zand van
de Willibrord-
kerk, 2007.
(Foto: J.W.
Leijenhorst).*

Bron 1: Archeologisch onderzoek

Bij onderzoek tijdens de renovatiewerkzaamheden van de Willibrordkerk kwamen enkele interessante gegevens naar boven. Allereerst werd duidelijk dat de bovengrond in de Willibrord bestond uit sterk geroerd (verstoord), zeer fijn zand. Naar verluidt werd bij enkele graafwerkzaamheden die iets dieper gingen op een wat hardere grondlaag gestuit. De oorsprong hiervan is niet precies bekend, maar vermoedelijk gaat het hier om een plaatselijke verdichting van de tot dan toe ongeroerde grond. Tot slot werden bij het onderzoek enkele losse zwerfstenen gevonden en blijkt uit een boring onder de toren door bijna 1 meter dik graniet (van zwerfstenen) te zijn geboord ten behoeve van het aanbrengen van een afvoerpijp.

Bron 2: Geologisch onderzoek

Uit bronnenonderzoek (waaronder TNO-Dinoloket) blijkt dat de gehele, directe omgeving van de heuvel bestaat uit verstoven zand uit het Weichselien. In dit licht lijkt een plotselinge opduiking niet aannemelijk.

Bron 3: Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN)

Zonder meer interessant is een kaartbeeld (van samengestelde hoogte meetpunten) van Nederhorst den Berg met daarop zichtbaar de locatie van de kerk en het kasteel. In 2010 werd in de Werinonreeks het nut van het AHN al aangetoond met een kaartbeeld van de oorspronkelijke tuinen van de buitenplaats Petersburg.

Detail beeld Actueel Hoogtebestand Nederland (hoe lichter de kleur hoe hoger gelegen), met stuifduin. (Bron: AHN).

Ook De Bont toont een AHN kaartbeeld van de dorpskern (blz. 584) en toont hierbij een vrij rechtlijnige structuur tussen kerk en kasteel. Een nieuwe blik op dit kaartbeeld (via: www.ahn.nl) toont nu overtuigend aan dat het hier gaat om een (langgerekte) stuifduin en zeker geen gestuwde heuvel – zoals bij Muiderberg het geval is. Het onderscheid tussen stuwwalopduiking en duin kan worden gemaakt op basis van de

morfologische kenmerken van de terreinvormen. Stuwwalreliëf wordt gekenmerkt door relatief grootschalige terreinvormen met een niet al te grote terreinhelling. Duinen worden gekenmerkt door relatief korte en steile hellingen. Inspectie van het AHN beeld leert, dat de Berg duidelijk in de tweede categorie valt. De kenners kunnen gerust de proef op de som nemen door het AHN beeld van de Berg, een duin, te vergelijken met dat van Muiderberg, een stuwwalopduiking.

Tot Slot

Het feit dat de berg volledig uit stuifzand moet bestaan brengt enkele vragen met zich mee. Bijvoorbeeld over het nut van het verslepen van zwerfstenen, die niet van oorsprong in de heuvel kunnen hebben gezeten en die zijn gebruikt in een reeds stabiele/solide ondergrond van zand ten behoeve van de kerkbouw. Vermoedelijk heeft dit een religieus/-symbolische verklaring, zoals het bouwen/funderen op een vruchtbaarheidsymbool. Overigens blijkt de berg altijd boven het aangegroeide veen te hebben uitgestoken. Door klink van het veen in de afgelopen eeuwen is de berg weer wat meer geprononceerd in de omgeving aanwezig. Doordat 'De Berg' nagenoeg de enige plek zal zijn geweest waar men droge voeten hield, zal het zeer vroeg aantrekkingskracht hebben uitgeoefend op mensen, voor zowel verering op dit hoogste punt in het landschap, als voor bewoning. Wanneer precies is niet duidelijk, maar zo vroeg als de eerste mens in de Vechtstreek kwam (Neolithicum of eerder), lijkt aannemelijk.

Bronnen:

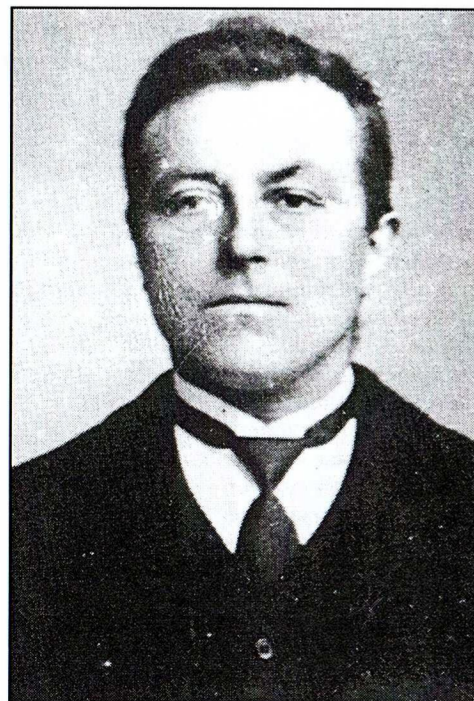
- 1 www.ahn.nl/viewer.
- 2 <http://nl.wikipedia.org/wiki/Weichselien>.
3. Geologische kaart. 1:50.000, Utrecht 31 Oost, blz. 33, 1989.
- 4 Baar, J., Over de berg aan Den Berg. In: De Willibrordkerk door de eeuwen heen, Werinon nr. 66, blz. 93-104, februari 2008.
- 5 Bont, C. de, Vergeten Land. Ontginning; bewoning en waterbeheer in de Westnederlandse veengebieden (800-1350). In: Alterra Scientific Contributions 27, dl. 2, blz. 582-585. Wageningen 2008.
- 6 Buitelaar, A.L.P., De Stichtse ministerialiteit en de ontginningen in de Utrechtse Vechtstreek, Middeleeuwse Studies en Bronnen 37, blz. 107. Hilversum 1993.
- 7 Cruysheer, A.T.E., De Archeologie van de Willibrordkerk. In: De Willibrordkerk door de eeuwen heen, Werinon nr. 66, blz. 13-25, februari 2008.
- Damme, E. van., Werinon. Liudger en de Berg Ter Horst. In: Werinon nr. 72, Historische Canon Nederhorst den Berg, blz. 4-7, oktober 2009.
- 8 Krol, J., De geschiedenis van Nederhorst den Berg, blz. 107, 1949.

DE FAMILIE DE BOER EN DE HORSTERMEER

Tryntsje de Boer

Vorig jaar hebben we een neven- en nichtendag gehouden op de 100^e trouwdag van mijn grootouders. Ter gelegenheid hiervan had ik familie verhalen verzameld en een stamboom opgesteld. Daarbij ontdekte ik dat mijn betovergrootvader twee keer getrouwd was geweest en over de kinderen uit zijn eerste huwelijk niets bekend was.

Hij heette Nanne Wytses de Boer (*28-05-1795 - +Pingjum, 02-10-1871) en hij trouwde op 22 mei 1822 met Aaltje Johannes Sipma (*±1795 - +Pingjum, 11-08-1839). Zij werden boer op Rommerda State, een boerderij op een van de terpen in de Pingjumer rige. Dit was een groot akkerbouwbedrijf. De boerderij staat er nog steeds, al is er geen boerenbedrijf meer gevestigd. Nanne en Aaltje kregen vier kinderen: Wytze, Johannes, Geertje en Sjoerd. Na het overlijden van Aaltje bleef Nanne achter met vier jonge kinderen.

*Nanne Sjoerd de Boer.
(uit TVE nr 1-2 2003).*

Hij hertrouwde op 9 april 1842 met Ruurdte van Dijk (*07-07-1815 - +Pingjum, 19-03-1895.) Zij kregen samen vijf kinderen, Aafke, Trijntje, Antje, Hendrik en Klaaske. Hendrik is mijn overgrootvader. De gezinsleden hielden trouw contact met elkaar en ook hun kinderen onderhielden de familiecontacten. Maar over de contacten met de oudere halfbroers en -zuster en hun kinderen is niets bekend.

Pingjum lag in de gemeente Wûnseradiel. Deze gemeente werd m.i.v. 1 januari 1911 opge-

heven en ging op in de nieuwe fusiegemeente Súdwest-Fryslân. Bij het

opheffen van de gemeente werd een herinneringsboek uitgegeven: *Het verhaal Wûnseradiel*. Hierin wordt de sociale kwestie, die vooral in het dorp Pingjum speelde, vermeld. O.a. Nanne en Frans de Boer waren hierbij betrokken. Zij waren de zoons van bovengenoemde Sjoerd (*Pingjum, 15-02-1836 - +?). Hij trouwde op 7 maart 1861 met Trijntje Franses Laanstra (*Pingjum, 10-12-1838 - +Bolsward, 26-07-1913).

Sjoerd was een ijverige en ondernemende man. Hij had een eigen turfschip, een zogenaamd kofschepje *De Onderneming*. Veel vervoer in Friesland ging in die tijd over het water. In 1864 liet hij in Pingjum een nieuw logement met stalling bouwen. Het kreeg de naam *De Eendragt*. In 1868 verkocht hij dit aan zijn zwager Luitzen Laanstra. Het pand staat er nog steeds en wordt nu geëxploiteerd als *Café-Restaurant De Hollands Kus*.

Nanne (*Pingjum, 21-03-1866 - + Wymbritseradeel, 07-06-1929) trouwde op 23 april 1887 met Jiskjen Sieswerda (*Pingjum, 28-12-1866 - +Pingjum, 02-04-1938). Zij kregen 5 kinderen van wie er twee jong overleden. Nanne en Jiskjen scheidden op 13-09-1900. Hun drie dochters die volwassen werden zijn in Friesland getrouwd.

Van Frans (*Pingjum, 06-08-1867) heb ik geen trouw- en overlijdensdatum kunnen vinden.

Ik was dan ook verrast, toen ik las dat Nanne en Frans in de Horstermeer terecht waren gekomen. Na wat zoeken op internet ontdekte ik veel meer over de activiteiten van de kolonie Walden en de betrokkenheid van deze verre familieleden.

Dit maakt mij nieuwsgierig. Ik wil graag weten of er nog familieleden zijn. Sjoerd de Boer, die zoals ik intussen heb gehoord nog door sommigen is gekend, was waarschijnlijk een zoon van Nanne of Frans. Is er iemand die dit weet? Ook houd ik me aanbevolen voor verhalen of anekdotes over Nanne, Frans of Sjoerd de Boer of eventuele andere nakomelingen.

Wie iets kan vertellen mag contact met mij opnemen:

Tryntsje de Boer

Eeltsjebaes 16

8501 RB Joure

Telefoon: 0513 417 162

E-mail: tri.boer@planet.nl

Bij voorbaat mijn hartelijke dank.

DE 'PONT VAN NAGEL'

Gerard Baar

Als u aan het einde van de Torenweg bij de Vecht komt, kunt u rechtsaf het Grote Eiland op. Even later ziet u aan de overkant de Garstenmolen. Na de bocht aan deze kant onttrekt een dichtbegroeide berm even het zicht op rivier en weiland. Dan licht het op tegenover de boerderij met de naam 'Vechthoeve' omdat daar een kort breed pad ligt dat door het oeverlandje naar een inham in de Vecht voert. Daarin ligt een afgezonken ijzeren bak muurvast op een harde kleilaag. Het is het verroeste overblijfsel van een veerpont, die zelfs onderdeel heeft uitgemaakt van het door de ANWB in het begin van de vorige eeuw uitgezette richtingbordennetwerk. Hoewel erg summier, want op de door de familie Nagel onlangs toevallig uit de bagger van de Vecht opgeviste paal viel slechts 'doorgaand verkeer' te lezen. In de bak staat een knotwilg.

Vergane glorie. De met aarde en boom gevulde, afgezonken pont.

De exploitatie lag grotendeels, zolang de veerpont voor het overzetten van personen en voertuigen kon voldoen aan de eisen van de tijd, in handen van

de Warins en later van Baron van Lijnden. De laatste liet er rond 1905 een Nortonpomp slaan, om passanten schoon drinkwater te verschaffen voor het lessen van de dorst. Naast de pomp kwam een wachthok en in een boom vlakbij de boerderij zit nog altijd de ring die de koetsiers gebruikten om hun paard aan vast te zetten.

Tot begin 1928 bedienden Giel Spruijt (1863 - 1948) en zijn gezin de pont, want die verplichting zat bij de pacht van 'Vechthoeve' in. In datzelfde jaar sloot hij definitief de deur achter zich van de boerderij, die zijn familie bijna 175 jaar van generatie op generatie had gepacht. Hij heeft, getuige de foto, vele malen het genoegen mogen smaken de freules Warin naar de overkant te varen. Die dames lieten zich waarschijnlijk zomers af en toe naar de stad rijden om cultuur op te snuiven. Vóór het graven van het Merwedekanaal kon hun palfrenier ze dan zonder verdere barrières bij station Abcoude op de trein naar Amsterdam zetten. In 1892 kwam er een oversteek bij, de draaibrug over het pas geopende kanaal.

Het pontveer nog voor 1900. Met pontbaas Spruijt, de koetsier met koets van de Warins, de dames Warin, Constantia (1820 - 1902) en Clara (1818 - 1899) en Marie Spruijt met twee van haar kinderen.

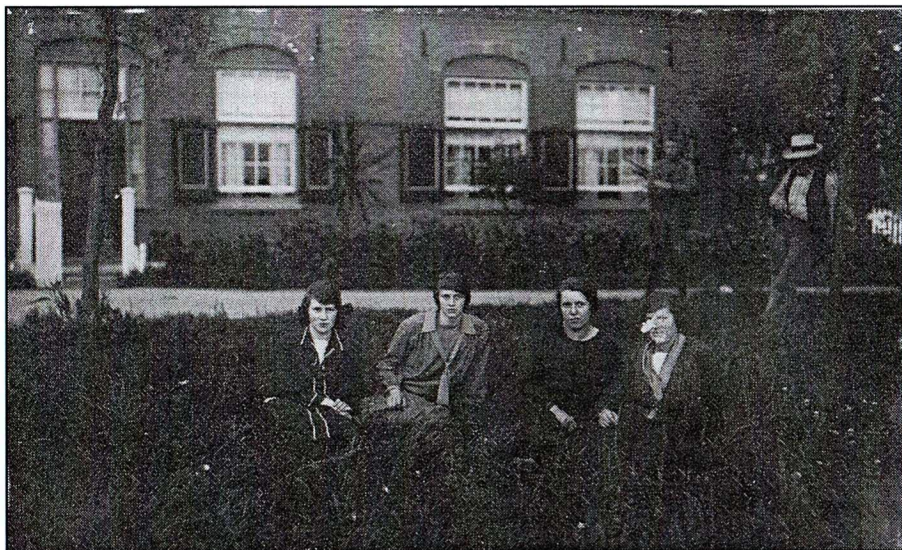
De 'pont van Nagel' bleef jarenlang een belangrijke schakel binnen het regionale wegennet. Dat bleek wel toen deze in 1928, vanwege een geschil

over subsidie, een week niet voer. Grote overlast was het gevolg, het verkeer naar Abcoude, Amstelland en Amsterdam lag nagenoeg plat. Baron van Lijnden is ongetwijfeld als overwinnaar uit de bus gekomen.

Het echtpaar Spruijt.

De vroeg in dat jaar vertrekkende pachter Spruijt was daarentegen door het leven murw gebeukt, hij had veel meer verloren dan gewonnen. Van zijn 14 kinderen stierven er tien jong, aan tyfus, stuipen, koorts en tbc. De drie meisjes op de foto voor de in 1914 nieuw gebouwde boerderij (de oude brandde in 1913 af) overleden aan tbc. Aan de zuidkant van de boerderij kuurde de een na de ander in een met de zon meedraaiend prieel bij de dijkweg, maar dat mocht niet baten. Menselijkerwijs gesproken is het niet verwonderlijk dat vader Spruijt eens geprobeerd heeft te verzwijgen dat er MKZ onder zijn koeien heerste, maar dat kwam hem natuurlijk op een fikse boete te staan.

Moeder Marie Spruijt met drie van haar dochters voor 'Vechthoeve'.

Nieuwe pachter Snoek overleed al tamelijk kort na de overname aan tyfus. Al zijn beddengoed en kleding moest achter in het land verbrand worden. Hij liet een vrouw en drie kinderen na, een meisje en twee jongens. De weduwe hertrouwde met een veel jongere man, zoon van Bak van boerderij Roosendaal, eveneens op het Eiland. De pont bleef hoe dan ook in bedrijf, dat zat nog steeds bij de pacht inbegrepen. Met de komst van de auto zal dat problemen gegeven hebben omdat het juiste gewicht nodig is om zonder kleerscheuren aan de overkant te kunnen komen. Daar kwam bij dat moeder Snoek haar hele gewicht in de strijd moest gooien om haar twee jongens de baas te blijven. Die haalden volgens de overlevering de meest rare streken uit en zijn te omschrijven als ongeleide projectielen van vlees en bloed. Een klein voorbeeld: op weg naar school zagen ze er geen been in zonder enige aanleiding hun zusje in de sloot te gooien, waarna ze zonder om te kijken verder liepen. Op een keer zouden ze zelfs de baron, die met zijn sjees terugkeerde van een inspectietocht op het Eiland, gemaltraiteerd hebben. Ze haalden hem op zo'n woeste manier in, dat diens koetsier er de handen aan vol had om het rijtuig niet in de sloot langs de Torenweg te doen belanden. Hun moeder zal haar pachtheer heel wat uit hebben moeten leggen. Een ding is duidelijk, haar nazaten dachten niet eerst even na over wat er zo bij ze opkwam. In 1938 verliet het gezin Snoek 'Vechthoeve'.

Rijk Nagel betrok in datzelfde jaar de boerderij als nieuwe pachter, omdat de bovenop de lijst staande kandidaat Schuurman net daarvoor op een vrijkomende boerderij aan de Hinderdam terecht kon. Nagel telde, toen hij voor het eerst ging kijken, wel 200 kapotte ruitjes in zowel huis als stal van het bezit van de Van Lijdens.

Bidprentje van één van de vele jong overleden dochters.

Waarom bleef mijne smart duren en was er geen hoop voor mijne kwaal, zoodat zij weigerde genezen te worden? Omdat zij ons God aangenaam waart, was het noodzakelijk, dat de beproeving u overkwam en daar zij van hare kindsheid af God gevreesd en Zijne geboden onderhouden had, toonde zij geen droefheid tegen God, omdat haar deze kwaal had aangetast, maar zeide: „niet mijn wil, maar Uwe wil geschiede“.

Wetend, dat, indien men met Jezus wil heerschen, men ook met en vóór Jezus moet lijden. In de bekeringen en in het lijden wordt de mensch beproefd, de verdienste is grootier, en de deugd komt beter in het licht. Zij was uw kind, o Maria, toon, dat zij hare moeder zijt. (H. Schrift en H. Vaders)

Dank, goede Ouders, voor uwe opvoeding en goede zorgen en voor uw groote liefde. Dank, broeders en zuster voor uwe liefde en hartelijkheid, bidt voor mij tot God.

Mijn Jezus, barmhartigheid (300 dagen aflaat)
H. Hart van Jezus, op U vertrouwt ik (300 dagen aflaat)
Onze Vader — Wees gegroet
Zij RUSTE IN VREDE

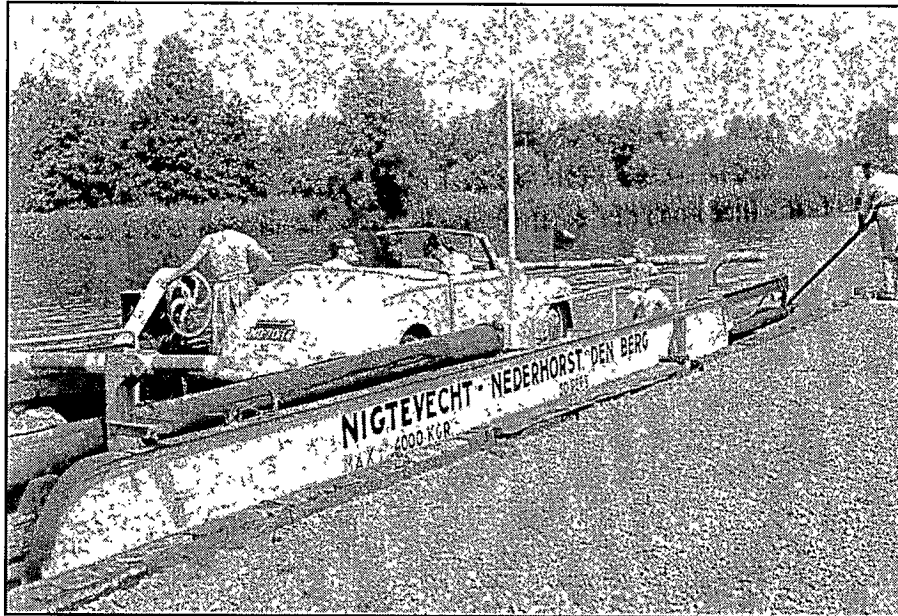
M. Brouwer Konstr. Bennebroek

Tot 1936 zal de pont, omdat er in de verste verte geen alternatief was, veel gebruikt zijn. Er was zelfs een motor-tje opgemonteerd, maar dat heeft niet mogen baten. Want in dat cruciale jaar kon het verkeer gebruik gaan maken van de brug over de Vecht bij Uitermeer, die in het traject van de nieuwe provinciale weg Bussum - Diemen lag. De groter en zwaarder wordende auto's

kozen toen liever die veiliger oversteek. Het onderhoud nam navenant af en in 1938 hield nieuwkomer Nagel het voor gezien. Auto's mochten nog op eigen risico voor een dubbeltje over. Taxichauffeur Westland uit Nigtevecht nam de gok wel eens, omdat hij niet helemaal over Weesp naar Den Berg wilde rijden. Voetgangers en fietsers lieten zich voortaan overzetten met de roeiboot van overhaal Hageman, of door een invalide man op de plek waar net na de oorlog het veer, dat wij in onze jonge jaren 'de pont van Mering' noemden, in gebruik genomen werd voor personen- en autovervoer. Net voor Nigtevecht, bijna recht tegenover de draaibrug die in het Merwedekanaal lag om de verbinding met Abcoude te onderhouden. Wie naar Weesp wilde kon dan via de brug over de aftakking van het kanaal naar de Vecht, om voor de kern van Nigtevecht langs zijn weg naar dat stadje vervolgen.

In de volksmond heette het ding wel "de pont van Nagel", maar die heeft hem bijna nooit gebruikt. Wel was dit verstilde plekje tot eind vijftiger jaren in trek bij zwemmers en pootjebaders uit het oude dorp, omdat er vanaf de kant een stukje ondiep water lag met vaste ondergrond. Het

Vechtwater vervuilde echter steeds meer, zowel door het toenemend aantal rioleringen dat er in uitkwam als door de veelvuldige lozingen van industriële afvalstoffen. Het was bijna ineens gedaan met de zomerse zwempret bij Nagel. Overigens had de door ratten overgebrachte ziekte van Weil al slachtoffers gemaakt voordat de vervuiling echt zichtbaar was. Toen het oppervlaktewater steeds donkerder kleurde, gingen de dorpingen die trieste gevallen weer oprakelen, zodat de angst voor ziektes van vroeger weer de kop opstak.

De nieuwe overhaal.

Dat het verouderde pontje nog lang in gebruik is gebleven, kwam doordat boer Van den Broek van 'Vechtzicht' vier bunder land aan de overkant van de Vecht had liggen tegenover het tegenwoordige Châletpark Vechtoever, waardoor hij niet buiten de afgedankte pont kon.

Zodoende bleef deze boer hem onderhouden zo goed en zo kwaad als het ging. Een koe teveel maakte soms dat voorbijgangers hun hart vasthielden. Het is echter nooit een overtocht met fatale afloop geworden, hoewel het af en toe kantje boord geweest moet zijn. U zult het niet geloven, maar er waren koeien bij die uit zichzelf het water inliepen om naar de overkant te

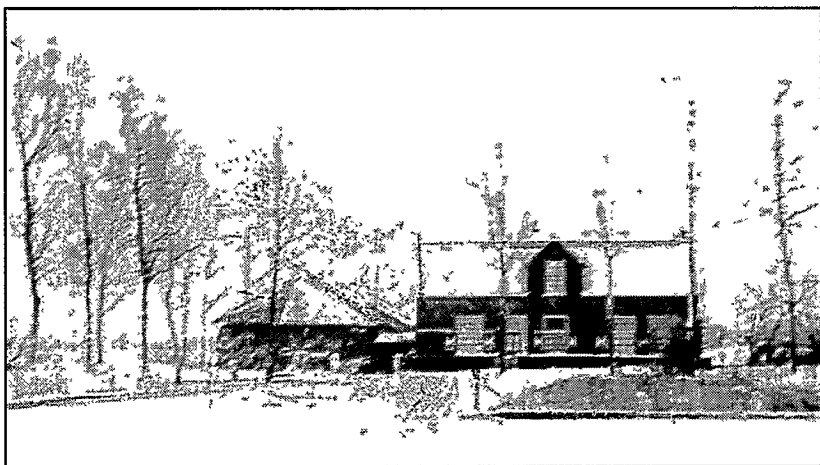
zwemmen. Ook boer Roel van Ee van het eind van de Torenweg mocht hem jaren gebruiken om zijn koeien te verkampen naar het weiland, waarop nu het veld van de Nigtevechtse voetbalclub DOB ligt.

Terugblik in de verte van oudgediende Giel Spruijt, overgezet door de jongere pachter van 'Vechthoeve', Rijk Nagel.

Heel soms lag de ijzeren bak al op de kleiplaat waar het restant nu op rust. Na de winter, of bij hevige regenval kon het gebeuren dat er teveel water in het ruim zat, maar de factor binnenstromend boegwater door het overzetten van vee en het overbrengen van hooi moet niet onderschat worden. De als redder in de nood opgeroepen zandschipper Toon van de Meer, die op zijn 'Volharding' een dommekracht aan boord had, draaide dan de pont langzaam omhoog, zodat de bak leeggehoosd kon worden. Het lot van de pont werd beslist door de komst van de tractor. Van den Broek ging in het vervolg over Vreeland naar zijn land achter wat toen Spiegelrust heette en nu 'melkveehouderij familie Veldhuizen' aan de Vreelandseweg, net nog in Nigtevecht.

Tot slot. Sinds 1985 is Bert Nagel, zoon van Rijk, de eigenaar van 'Vechthoeve'. De Erven Van Lijnden hebben veel bezit in de Betuwe en 'Vechthoeve' aan de Vecht was hun laatst overgebleven bezit in de Vechtstreek. Het lag daarom volkomen à-centraal ten opzichte van het voornaamste werkgebied van de rentmeesters. Dus, ondanks dat de vroegere bezitster Cecilia van Lijnden op het Grote Eiland bij de familie Nagel melken had geleerd, vonden de nazaten het toch beter de zichtbare herinnering uit haar jeugd af te stoten. In 1952 maakte de huidige eigenaar een paar bange uren door. Er was brand uitgebroken in het achterhuis, terwijl hij in het voorhuis met een gebroken been lag, omdat het wiel van een mestwagen er overheen gereden was. Maar al wie kwam, geen brandweer. De nieuwe brandweerauto (een Austin) wilde niet starten. Alle op het eiland beschikbare mankracht heeft, al emmertjes water vanuit de Vecht doorgevend, het vuur binnen de perken weten te houden, tot Willem Reytenbach (garagehouder en brandweercommandant) de tegenwoordig als Oude Bram bekendstaande spuitwagen aan de praat kreeg. Bert hoefde niet naar zijn overbuurvrouw. Hij bleef aan deze kant van de Vecht. Zijn naaste buurvrouw, mevrouw Van den Broek, haalde hem op met de kindervagen, samen met zijn éénjarige zusje. Hij dacht even dat hij in alle hectiek vergeten was, maar dat is tot nog toe steeds niet het geval.

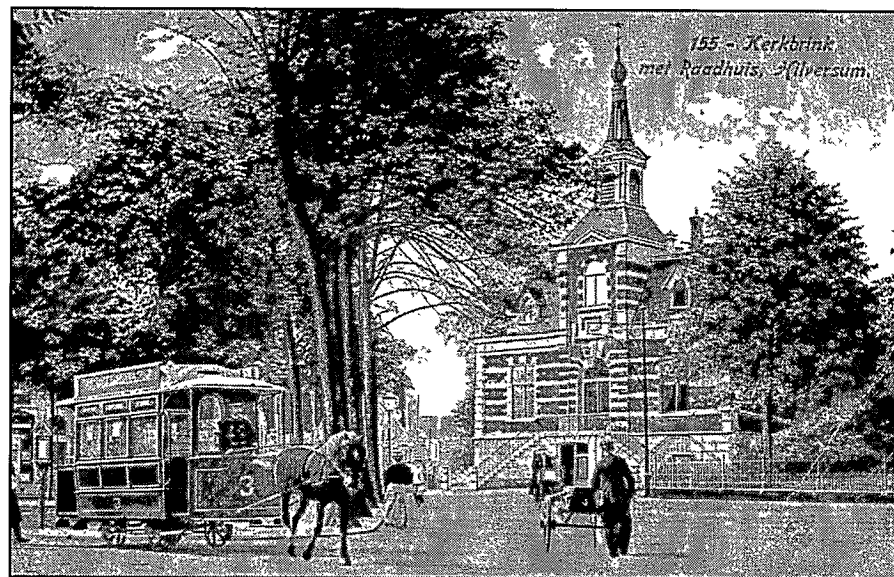
De Vechthoeve in de winter. (foto G. Nagel).

De foto's zijn beschikbaar gesteld door de familie Nagel die de foto's heeft gekregen van achterkleinkinderen van het echtpaar Spruijt.

WAAROM NEDERHORST DEN BERG ZIJN PAARDENTRAM NIET KREEG

K.D. Joustra

Rond 1900 was het een hele tijdrovende onderneming om vanuit Nederhorst den Berg naar Amsterdam te reizen. De enige mogelijkheid met het openbaar vervoer was te kiezen voor een dagelijkse stoombootverbinding, die er 4,5 uur over deed. Men zocht daarom naar manieren om dit sneller te doen. In die jaren opereerde in 's-Graveland al met veel succes een paardentram die in Hilversum aansloot op de trein naar Amsterdam. Doortrekken van dit lijntje naar Nederhorst den Berg leek de oplossing. Het is er nooit van gekomen. Een en ander is beschreven in een uiterst charmant boek van W.I. Engel, getiteld 'de 's-Gravelandse paardetram'. Het boek is niet meer nieuw leverbaar.

Station Hilversum

Op 10 juni 1874 werd station Hilversum feestelijk voor het treinverkeer geopend. Vanaf die datum reden er vanuit Amsterdam negen treinen per dag naar het Gooi en weer terug. Daarvan stopten er vier niet in Weesp en Naarden-Bussum. De sneltrein Amsterdam-Hilversum deed er 32 minuten

over en de stoptrein 45 minuten. Vanuit Hilversum kon je vervolgens doorreizen naar Utrecht en naar Amersfoort.

Rond die tijd had Hilversum 6600 inwoners en Bussum 1200. In de jaren daarna verviervoudigde dit aantal snel door de komst van de spoorlijn. Amsterdammers gingen graag in het Gooi wonen. Het was er gezonder dan in de vieze drukke stad, maar wat zeker ook meespeelde waren de lagere grondprijzen en belastingen. Ook belangrijke argumenten om naar het Gooi te verhuizen waren de relatief lage lonen van de werklieden en het huishoudelijke personeel. En met de trein was je in ruim een half uur op je werk in de binnenstad van Amsterdam.

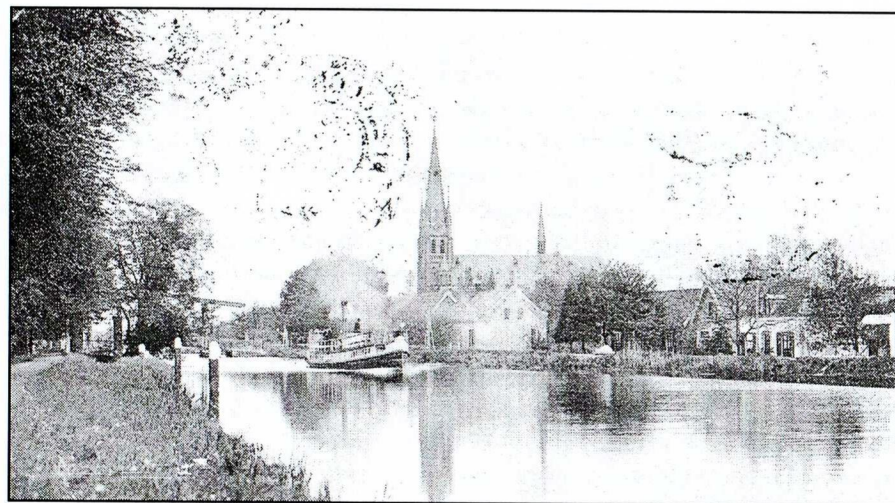

Dit leidde al snel tot de komst van een paardentram. Deze bediende de buurten langs de 's-Gravelandseweg tot in 's-Graveland, aanvankelijk tot aan de Smidsbrug en een paar jaar later tot aan de Klapbrug. De paardentram bestond uit één rijtuig getrokken door een paard, met als bemanning een koetsier en een conducteur. Er waren twaalf zitplaatsen en op de twee balkons twaalf staanplaatsen. De dienstregeling van het trammetje sloot haarfijn aan op die van de treinen uit en naar Amsterdam. De tram had 35 minuten nodig om het 6 km lange traject af te leggen. Een kaartje enkele reis kostte 55 cent. De lijn heeft van 1889-1923 gefunctioneerd, vooral in de beginjaren met veel succes. Toen kon de

paardentram het niet langer bolwerken tegen de concurrentie van de snel opkomende autobus. Deze was veel sneller en vooral veel flexibeler dan de toch wat slome paardentram.

De wens van Nederhorst den Berg

Burgemeester Heerman van Nederhorst den Berg schreef in 1910 een brief aan de minister van Waterstaat met een verzoek de tramlijn van 's-Graveland uit te breiden naar zijn gemeente. Overwogen werd toen al de paardentram te moderniseren door hem met een benzinemotor of een elektrische motor aan te voeren. Een stoomtram durfde men niet zo goed aan in het bosrijke 's-Graveland vanwege het brandgevaar. De stoompijp braakte nog wel eens grote vuurdeeltjes uit. Nederhorst den Berg telde toen 1610 inwoners, en er was geen reden te geloven dat de snelle toename van bewoners zou stoppen. De beroepsbevolking bestond uit veehouders, kleeblekers, hoepelmakers, ambachtslieden, winkeliers en kooplieden.

Velen moesten wekelijks voor hun werk naar de markt in Amsterdam of Utrecht. Daarvoor konden ze de dagelijkse stoomboot over de Vecht naar Amsterdam nemen. De boot ging één keer per dag en deed 4,5 uur over de trip. Ook de bewoners van Ankeveen zouden meeprofiteren van de nieuwe verbinding. De burgemeester had zelfs visioenen de lijn nog verder door te trekken naar Nigtevecht-Weesp of zelfs helemaal naar Abcoude voor een aansluiting op de spoorlijnen naar Amsterdam en Utrecht.

Er is een mooi plan gemaakt met 4 haltes te beginnen aan de Klapbrug in 's-Graveland: Ankeveen-Horstermeer-Overmeer en centrum Nederhorst den Berg. Het eindpunt werd dan een bescheiden remise in het centrum van Nederhorst den Berg.

Hoe het tenslotte niet doorging

In augustus 1912 besloot de minister van Waterstaat het verzoek van de burgemeester in te willigen. Er zou een concessie worden verleend. Hij stelde alleen wat financiële eisen. Dat zag er dus goed uit voor Nederhorst den Berg. Echter de situatie zou snel totaal veranderen. De zomer van 1912 verliep erg regenachtig, waardoor het aantal dagjesmensen dat jaar erg tegenviel. De dagjesmensen kwamen anders graag voor een leuk uitje met de paardentram naar het mooie Spanderswoud. De inkomsten waren significant lager dan voorgaande jaren. Bovendien viel de prijs voor de haver voor de paarden ook erg tegen. Daarbij stegen de onderhoudskosten aan de rijtuigjes rampzalig. Één gesloten rijtuig moest bijna geheel vernieuwd worden.

Ook in 1914 zat het niet mee. Er was een ernstige oorlogsdreiging en de dagjesmensen bleven het liefst thuis. Zo lukte het de 's Gravelandse Tram Maatschappij niet de benodigde fondsen bijeen te krijgen om te investeren in een nieuwe lijn. Het lukte al helemaal niet om over te gaan op verdere modernisering zoals de aanschaf van een elektrische tram. Het is er dus nooit van gekomen. En het zou er ook nooit meer van komen. De concurrentie van de veel snellere autobus was zo sterk dat de laatste paardentram in 1923 van het station Hilversum naar de Klapbrug in 's Graveland reed.

Ook in Nederhorst den Berg deed toen de autobus zijn entree. De wereld veranderde.

Bron:

W.I. Engel, De 's-Gravelandse paardentram.

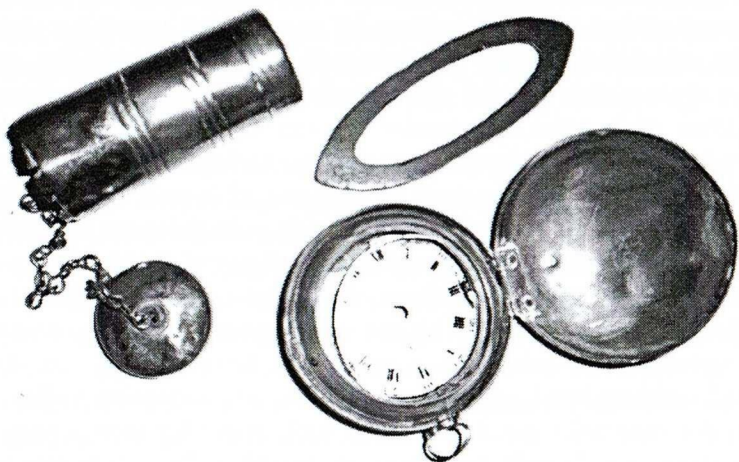
OOK TOEVALLIG (DANKZIJ NAPOLEON)

Gerard Baar

Van een Berger, die hier al voor het grootste deel van zijn leven woont, hoorde ik het volgende verhaal, waarbij wat geschiedkundige interpretatie gebruikt is om het aanschouwelijk te maken.

Jaren geleden kreeg hij van zijn oom Heinze Boivin, een broer van zijn moeder, een horloge zonder wijzers en een tondeldoos. Van generatie op generatie kwamen die 'souvenirs' terecht bij een nazaat uit de mannelijke lijn van de eerst bekende eigenaar. Dat was soldaat Boivin, die diende in het Napoleontische leger en volgens de overlevering het levenslicht zag in de buurt van de Frans-Spaanse grens. Hij liep in 1812 mee met de veldtocht van Napoleon naar Rusland, welke in augustus van dat jaar begon en op een drama uitliep. In zijn geval zou hij met de boot vanuit het Zuidfranse Biarritz naar Abbéville, dat aan de monding van de Somme ligt, gekomen kunnen zijn om zich daar bij zijn onderdeel te voegen. Uit die havenplaats vertrokken regimenten, waaronder op een keer ook een heel bataljon Friezen bijvoorbeeld. Iedere soldaat die daar arriveerde moest, na een korte opleiding, met zijn 'kameraden' zo snel mogelijk naar de stad Wilna in Polen marcheren. Het tempo was moordend, want ze legden die afstand van rond de 1000 kilometer in ongeveer twintig dagen af. Lijfsbehoud kwam op de eerste plaats, naar achterblijvers werd niet omgekeken. Eenmaal daar aangekomen, voegden zij zich bij een steeds groter wordend compact leger. Eind november strandde de opmars van Napoleon bij de Berezina. Ruslands sterkste bondgenoot, de winterkou, was vroeg ingevallen. Boivin zag in dat daar niks meer te winnen viel, zodat hij met dertien andere gedroste mannen de wijk nam naar het noorden. Er volgde een barre en angstige tijd voor de deserteurs. Ze trokken door de bossen van Polen en Duitsland westwaarts, waarbij de groep tijdens die tocht, door honger en ziekte, uitdunde tot twee man. Boivin moet een ijzersterke kerel geweest zijn, want hij was een van die twee. Zij bereikten totaal uitgeput een bos in de omgeving van Drachten. Het toeval wilde dat een boer ze net op tijd vond. Die man zorgde er samen met de plaatselijke bevolking voor dat ze er door goede voeding en verpleging weer bovenop kwamen. Boivin bleef in Friesland omdat de liefde in het spel kwam. Hij trouwde met een struise, aardige boerendochter (dat kan niet anders). Aan zijn oudste zoon overhandigde hij de zichtbare herinnering aan zijn verschrikkelijke belevenissen.

De huidige bezitter, die zoals u begrepen heeft niet naar de naam Boivin luistert, vatte het plan op om zijn kleinkinderen uit te leggen hoe het komt dat ze een Friese oma met een Franse achternaam hebben. Wanneer ze kunnen lezen en de leeftijd bereikt hebben waarop ze zich gaan interesseren over hun afkomst, wil hij ze tegemoetkomen in hun onderzoek, door middel van een achtergelaten A-viertje. Zijn oom Heinze had als enige naamdoorgever geen zoon, wel een dochter. De zuster van Heinze kreeg als enige in de familie een zoon, die ze toevallig net zo noemde als de bij iedereen bekende Russische tsaar. Laat zijn achternaam nou hetzelfde zijn als de vijand waaraan Napoleon ten onder is gegaan, te weten De Winter.

Bij de foto: het horloge, de tondeldoos (klein rond koperen kokertje waar brandbaar materiaal inzat) en de vuurslag van soldaat Boivin. Met dat stukje rond ijzer sloeg hij op een vuursteen, waardoor een vonk ontstond die hij dichtbij de tondeldoos hield. De inhoud vatte dan vlam en daarmee stak hij de musket (geweer) aan, zodat hij kon schieten.

VERKRIJGBAAR BIJ DE HISTORISCHE KRING NEDERHORST DEN BERG

Themanummers van WERINON:

Van blekerij tot wasindustrie (1992) € 2,50
Onderwijs in Nederhorst den Berg (1994) € 2,50
Petersburg. Een verdwenen buitenplaats (1996) € 10,00
Nederhorst den Berg Speciaal (2001) € 10,00
Religieus Erfgoed. Geloven in monumenten (2005) € 10,00
De Willibrordkerk door de eeuwen heen (2008) € 10,00
Historische Canon van Nederhorst den Berg (2009) € 12,50

Kwartaalblad WERINON:

Losse nummers (indien voorradig) € 1,25

Boeken:

Nederhorst den Berg tijdens de oorlog. Willy van Deutekom e.a. (1986) € 5,00
Om het vriespunt. 100 Jaar IJscub Nederhorst den Berg 1902-2002. Jan Baar. (2002) € 5,00
Warinschool – 1881-1981. Honderd jaar Christelijk Onderwijs te Nederhorst den Berg (1981) € 2,50
Nederhorst den Berg (1993) – Tussen Vecht en Eem € 7,00
De Brug. Een eeuw wijzer (1999) € 1,50
Het gemeentehuis van Nederhorst den Berg. W.J. v. Deutekom/J. Jansen. (1984) € 1,25

DVD:

Nederhorst den Berg anno 2001 € 10,00
Nederhorst den Berg 1965 € 10,00
Nederhorst den Berg door de jaren heen € 10,00
De Willibrordkerk in ere hersteld € 10,00

Streekarchief Gooi en Vechtstreek (SAGV)

Bezoekadres: Oude Enghweg 23, Hilversum.

**Openingstijden: maandag 9.00 uur-13.00 uur
en dinsdag t/m vrijdag 9.00 uur-17.00 uur.**

Informatie: telefoon 035-6292646 en www.gooienvechthistorisch.nl